

РОЗДІЛ 8

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО ТА КРИМІНОЛОГІЯ; КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО

УДК 343.241

DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-6/34>

ПРИЗНАЧЕННЯ ПОКАРАННЯ ЗА СУКУПНІСТЮ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ТА СУКУПНІСТЮ ВИРОКІВ У ПРАКТИЦІ ВЕРХОВНОГО СУДУ (ЧАСТИНА IV)

DETERMINATION OF PUNISHMENT ACCORDING TO THE SET OF CRIMINAL OFFENSES AND THE SET OF SENTENCES IN THE PRACTICE OF THE SUPREME COURT (PART IV)

Волинець Р.А., адвокат, д.ю.н., професор,
професор кафедри кримінально-правової політики та кримінального права

Навчально-науковий інститут права Київського національного університету імені Тараса Шевченка

За час своєї роботи Верховним Судом було сформовано судову практику з питань призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків, яка була предметом, у тому числі, і наших публікацій. Ця стаття не є виключенням. Вона також висвітлює зазначені питання в зв'язку з ухваленням Верховним Судом нових рішень, не охоплених нашими попередніми публікаціями.

Першим у статті проаналізовано рішення Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10 лютого 2025 року в справі № 229/207/24, в якому було сформульовано висновок щодо застосування положень статті 80 КК України, статей 537, 539 КПК України, коли закінчилися встановлені в статті 80 КК України строки давності виконання обвинувального вироку та, відповідно, є підстави для звільнення засудженого від відбування призначеного йому цим вироким покарання.

Далі проаналізовано постанову колегії суддів Касаційного кримінального суду від 03 квітня 2025 року в справі № 438/2053/23. У цій постанові Суд дійшов кількох висновків.

Спочатку Судом було вирішено питання виключення кількох епізодів крадіжки в зв'язку з декриміналізацією викрадення майна, вартість якого не перевищує двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, та вплив такої декриміналізації на алгоритм призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків.

Далі Судом було розглянуто питання, коли на підставі статті 71 КК України до призначеного покарання повністю або частково приєднується невідбута частина покарання за попереднім вироким. Було визначено момент, з якого треба визначати невідбуту частину покарання, якщо особі за вчинення нового кримінального правопорушення було обрано запобіжний захід у виді тримання під вартою. Також було визначено момент, з якого треба визначати невідбуту частину покарання, якщо такий захід не обирався.

Ключові слова: призначення покарання, сукупність кримінальних правопорушень, сукупність вироків, закінчення строків давності, повторність кримінальних правопорушень, невідбута частина покарання.

During its work, the Supreme Court has developed a case law on the imposition of penalties for a set of criminal offenses and a set of sentences, which has been the subject of, among other things, our publications. This article is no exception. It also highlights these issues in connection with the adoption of new decisions by the Supreme Court that were not covered by our previous publications.

The article first analyzes the decision of the Joint Chamber of the Cassation Criminal Court of the Supreme Court of February 10, 2025 in case No. 229/207/24, in which a conclusion was formulated on the application of the provisions of Article 80 of the Criminal Code of Ukraine, Articles 537, 539 of the Criminal Procedure Code of Ukraine, when the statute of limitations for the execution of a guilty verdict established in Article 80 of the Criminal Code of Ukraine has expired and, accordingly, there are grounds for releasing the convicted person from serving the sentence imposed on him by this verdict.

The following is an analysis of the resolution of the panel of judges of the Criminal Court of Cassation dated April 3, 2025 in case No. 438/2053/23. In this resolution, the Court reached several conclusions.

Initially, the Court resolved the issue of excluding several episodes of theft in connection with the decriminalization of theft of property, the value of which does not exceed two non-taxable minimum incomes of citizens, and the impact of such decriminalization on the algorithm for imposing punishment based on the totality of crimes and the totality of sentences.

The Court then considered the issue of when, on the basis of Article 71 of the Criminal Code of Ukraine, the unserved part of the sentence under a previous sentence is fully or partially added to the imposed sentence. The point from which the unserved part of the sentence should be determined was determined if a person was chosen as a preventive measure in the form of detention for committing a new criminal offense. The point from which the unserved part of the sentence should be determined if such a measure was not chosen was also determined.

Key words: sentencing, totality of criminal offenses, totality of sentences, expiration of statute of limitations, recidivism of criminal offenses, unserved part of sentence.

Постановка проблеми. Одним з напрямків, в якому Верховний Суд забезпечує сталість та єдність судової практики в порядку та спосіб, визначені процесуальним законом, виступає призначення покарань, у тому числі, за сукупністю злочинів та сукупністю кримінальних правопорушень.

Вирішуючи різні правові питання призначення покарань за сукупність кримінальних правопорушень (ст. 70 Кримінального кодексу України; далі – КК) та сукупністю вироків (ст. 71 КК) Верховний Суд ухва-

лив ряд постанов з висновками щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, сформувавши таким чином судову практику у відповідній сфері, яка протягом останніх років виступає предметом нашого дослідження [1, с. 224–229; 2, с. 432–436; 3, с. 284–288].

Перша публікація присвячена аналізу висновків Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду. У другій публікації проаналізовано як постанови Об'єднаної палати так і постанови колегій суддів цього касаційного суду, що містять висно-

вки щодо застосування норм права в подібних правовідносинах. Третя публікація також присвячена постановам Об'єднаної палати, що містять висновки щодо застосування норм права в подібних правовідносинах, а також постанові колегії суддів цього Суду, в якій імпліцитно міститься правова позиція щодо призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків.

Метою статті є подальший аналіз правових позицій щодо призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень або сукупністю вироків, вплив на призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень або сукупністю вироків інших кримінально-правових та кримінальних процесуальних інститутів, що були сформульовані в судовій практиці Верховного Суду за останній рік.

Виклад основного матеріалу дослідження. Питанням призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків, що не були проаналізовані в попередніх публікаціях, приділено увагу в постанові Об'єднаної палати та постанові колегії суддів Касаційного кримінального суду. Проаналізуємо ці постанови в хронологічному порядку.

Отже, перше рішення Верховного Суду, що буде проаналізовано в цій статті, це **постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 10.02.2025 року (справа № 229/207/24)**.

Відповідно до **висновку** щодо правозастосування положень ст. 80 КК, статей 537, 539 кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК), сформульованого в цьому рішенні, закінчення встановлених у частинах 1, 2 ст. 80 КК строків давності виконання обвинувального вироку є підставою для звільнення засудженого від відбування призначеного йому цим вироком покарання, з врахуванням положень частин третьої та четвертої цієї статті.

Покарання, строк давності виконання якого сплив відповідно до положень ст. 80 КК, не може бути приєднано до покарання, призначеного за новим вироком, при вирішенні питання про призначення покарання за сукупністю вироків відповідно до ст. 71 КК.

Суд у конкретному кримінальному провадженні може прийняти рішення щодо звільнення особи від відбування покарання в зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку, за наявності для цього підстав, передбачених ст. 80 КК, не лише в порядку статей 537, 539 КПК, а й за наслідками розгляду справи, про що має бути зазначено в резолютивній частині рішення [5].

За обставинами цієї справи вироком міського суду ОСОБА_10 (раніше судимого вироком міського суду від 27.09.2021 року за ч. 1 ст. 190 КК до 200 годин громадських робіт) засуджено: за ч. 4 ст. 185 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років; за ч. 1 ст. 309 КК до покарання у виді обмеження волі на строк 1 рік. На підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю кримінальних правопорушень, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, підсудному визначено покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років. На підставі частин 1, 4 ст. 71 КК за сукупністю вироків, шляхом часткового приєднання до покарання за цим вироком невідбутої частини покарання за вироком міського суду від 27.09.2021 року у виді 166 годин громадських робіт, остаточно призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років 10 днів.

Апеляційний суд своєю ухвалою задовольнив апеляційну скаргу прокурора та змінив вирок міського суду. Зі вступної частини вироку було виключено посилання на судимість обвинуваченого за вироком міського суду від 27.09.2021 року. Виключено з інкримінованого ОСОБА_10 обвинувачення за ч. 4 ст. 185 КК кваліфікуючу ознаку – «вчинення повторно». Виключено з мотивувальної та резолютивної частин вироку посилання на призна-

чення обвинуваченому остаточною покарання на підставі ст. 71 КК. Постановлено вважати ОСОБА_10 засудженим за ч. 4 ст. 185 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років; за ч. 1 ст. 309 КК до покарання у виді позбавлення волі на строк 1 рік. На підставі ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю кримінальних правопорушень, шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим, остаточно призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 5 років. В іншій частині вирок залишено без зміни.

Відмовляючи в задоволенні касаційної скарги прокурора та залишаючи вирок апеляційного суду без змін Верховний Суд зазначив, що за результатом розгляду апеляційної скарги прокурора апеляційний суд встановив, що вироком міського суду від 27.09.2021 року ОСОБА_10 був засуджений за ч. 1 ст. 190 КК до покарання у виді 200 годин громадських робіт. З огляду на положення ст. 80 КК апеляційний суд вказав, що дворічний строк давності виконання вказаного вироку суду з дня набрання ним чинності 27.10.2021 року сплив 27.10.2023 року. Також суд зазначив, що кримінальні правопорушення у цьому провадженні вчинені 20.11.2023 року та 17.01.2024 року, тобто після спливу дворічного строку давності виконання попереднього вироку міського суду від 27.09.2021 року. При цьому апеляційний суд встановив, що перебіг давності виконання цього вироку з підстав, передбачених ч. 4 ст. 80 КК, не переривався. Крім того, в матеріалах провадження відсутні дані про те, що перебіг давності виконання вказаного обвинувального вироку щодо ОСОБА_10 зупинявся. З огляду на викладене, суд апеляційної інстанції дійшов до обґрунтованого висновку про те, що строки давності виконання обвинувального вироку міського суду від 27.09.2021 року щодо ОСОБА_10 закінчилися, та визнав його таким, що відповідно до ч. 2 ст. 90, п. 2-1 ч. 1 ст. 89 КК не має судимості [5].

Відобразимо схематично як мають діяти суди в подібних ситуаціях під час призначення покарання за сукупністю вироків відповідно до висновку, сформульованому в цьому рішенні (рис. 1).

Як можна бачити, в цьому рішенні питання призначення покарання за сукупністю вироків залежало від вирішення питання звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку та процесуального порядку застосування такого звільнення.

Наступним рішенням Верховного Суду, яке присвячене питанню призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків, є **постанова Касаційного кримінального суду від 03.04.2025 року (справа № 438/2053/23)**.

У цьому рішенні Суд дійшов кількох висновків відповідно до яких:

- виключення кількох епізодів крадіжки в зв'язку з декриміналізацією викрадення майна, вартість якого не перевищує 2 НМДГ, може вплинути на алгоритм призначення покарання за сукупністю злочинів та сукупністю вироків;

- на підставі ст. 71 КК до призначеного покарання повністю або частково приєднується саме невідбута частина покарання за попереднім вироком. При визначенні покарання за правилами ст. 71 цього Кодексу суди повинні точно встановлювати невідбуту частину покарання. При вчиненні нового злочину особою, яка відбувала покарання у виді позбавлення волі, його невідбутою частиною треба вважати строк, який залишився на момент обрання запобіжного заходу у виді тримання під вартою за новий злочин, а якщо такий захід не обирався – то строк, який залишився після постановлення останнього за часом вироку [4].

За обставинами цієї справи вироком міського суду від 01.07.2024 року ОСОБА_7 засуджено до покарання

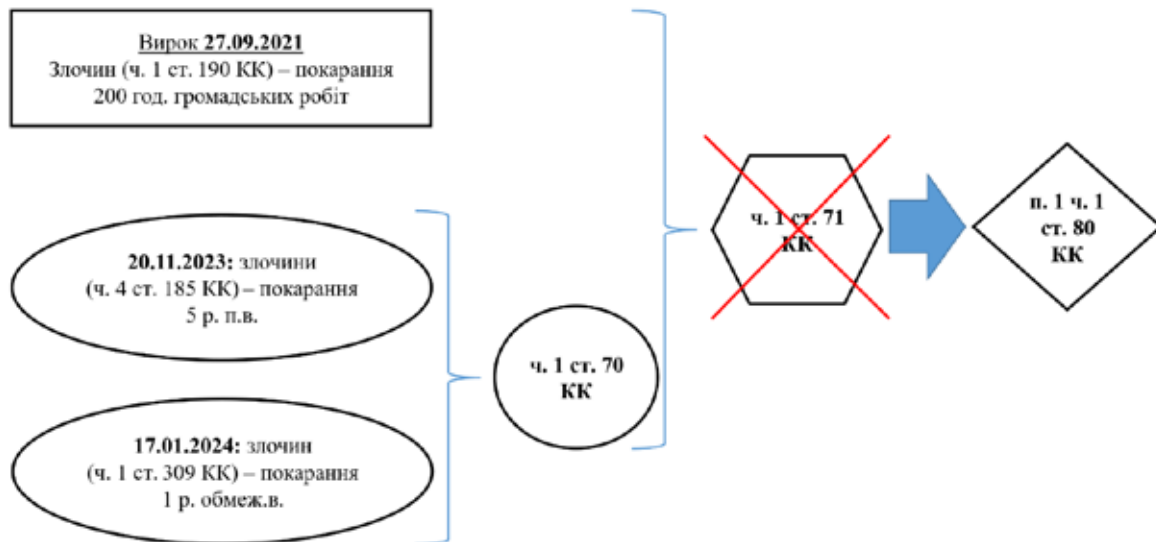

Рис. 1.

у виді позбавлення волі за ч. 2 ст. 309 КК – на строк 1 рік, за ч. 4 ст. 185 КК – на строк 6 років. На підставі ч. 1 ст. 70 КК призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 6 років. На підставі ст. 71 КК за сукупністю вироків до цього покарання частково приєднано невідбуту частину покарання за вироком міськрайонного суду від 31.08.2023 року та остаточно обвинуваченому призначено покарання у виді позбавлення волі на строк 7 років 3 місяці. Ухвалою апеляційного суду від 19.12.2024 року вирок суду першої інстанції змінено. У частині засудження ОСОБА_7 за епізодами від 30.10, 31.10, 01.11 та 03.11.2023 років за ч. 4 ст. 185 КК кримінальне провадження закрито у зв'язку з декриміналізацією викрадення майна, вартість якого не перевищує 2 НМДГ, відповідно до ст. 5 КК, п. 4-1 ч. 1 ст. 284 КПК. У решті вирок залишено без зміни.

Змінюючи ухвалу апеляційного суду Верховний Суд, зокрема, зазначив, що апеляційний суд не звернув уваги на те, що внаслідок цього істотно зменшився обсяг обвинувачення, оскільки з п'яти епізодів крадіжки (08.08, 30.10, 31.10, 01.11, 03.11.2023) внаслідок декриміналізації було залишено один епізод (08.08.2023), а також на те, що у цьому випадку змінюється алгоритм призначення покарання.

Згідно матеріалів кримінального провадження, ОСОБА_7 вчинив викрадення електричного кабелю 08.08.2023 року, тобто до постановлення вироку міськрайонного суду 31.08.2023 року щодо нього, а зберігання наркотичного засобу – 16.10.2023 року, тобто після постановлення вказаного вироку. Тому покарання засудженому слід було призначати як за сукупністю вироків, так і за сукупністю злочинів за таким алгоритмом:

– спочатку призначити покарання за вчинення злочину, передбаченого ч. 4 ст. 185 КК. Потім на підставі ч. 4 ст. 70 КК шляхом поглинення менш суворого покарання більш суворим або шляхом повного чи часткового складання призначених покарань призначити покарання із врахуванням вироку міськрайонного суду від 31.08.2023 року;

– після цього призначити покарання за ч. 2 ст. 309 КК. І вже потім на підставі ст. 71 цього Кодексу до цього покарання повністю або частково приєднати невідбуту частину покарання за попереднім вироком [4].

Відобразимо схематично як мають діяти суди в подібних ситуаціях відповідно до висновків цього рішення (рис. 2).

Отже, декриміналізація декількох злочинів вплинула на порядок призначення покарання за сукупністю кримі-

нальних правопорушень та сукупністю вироків. Як можна бачити до декриміналізації кількох злочинів, передбачених ч. 4 ст. 185 КК, судом першої інстанції було застосовано порядок призначення покарань за сукупністю злочинів та сукупністю вироків, сформульований в постанові Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду від 08.02.2021 року у справі № 390/235/19¹. Якщо б якийсь з епізодів злочинів, вчинених після постановлення вироку від 31.08.2023 року, не було декриміналізовано в зв'язку з достатнім розміром предмету викраденого для притягнення до кримінальної відповідальності, алгоритм призначення покарання, застосований судом першої інстанції, не було би змінено.

Однак у цьому випадку в зв'язку з декриміналізацією кількох злочинів, вчинених після постановлення попереднього вироку, виникла необхідність застосування іншого порядку застосування покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків.

Як зазначив Касаційний кримінальний суд в аналізованій нами постанові такий порядок призначення покарання за наявності сукупності злочинів та сукупності вироків відповідає висновку Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду, наведеному в постанові від 25.06.2018 року (справа № 511/37/16-к)².

На перший погляд доволі зрозуміла правова ситуація. Однак ні суд апеляційної інстанції під час апеляційного перегляду вироку місцевого суду, ні прокурор, під час касаційного оскарження ухвали апеляційного суду, не звернули уваги на ці обставини. Лише положення ч. 2 ст. 433 КПК

¹ Відповідно до висновку, сформульованого в цій постанові, якщо в діях особи має місце повторність кримінальних правопорушень, передбачена ч. 1 ст. 32 КК, і ця особа засуджується за вчинення кількох тотожних кримінальних правопорушень, які кваліфікуються за однією статтею або частиною статті Особливої частини КК, і при цьому одне або кілька з них були вчинені до ухвалення попереднього вироку, а ще одне або декілька – після його ухвалення, то спеціальні правила ч. 4 ст. 70 КК не застосовуються. У такому випадку суд кваліфікує зазначені кримінальні правопорушення за однією статтею або частиною статті Особливої частини КК та призначає покарання, передбачене її санкцією, а остаточне покарання визначається за правилами ст. 71 КК за сукупністю вироків [6].

² Нагадаємо, що відповідно до висновку, сформульованому в цій постанові, «коли після постановлення вироку у справі буде встановлено, що засуджений вчинив ще в кількох злочинах, одні з яких вчинено до, а інші – після постановлення першого вироку, покарання за останнім за часом вироком призначається із застосуванням як ст. 70, так і ст. 71 КК: спочатку – за правилами ч. 1 ст. 70 КК за сукупністю злочинів, вчинених до постановлення першого вироку; після цього – за правилами ч. 4 ст. 70 КК, потім – за сукупністю злочинів, вчинених після постановлення першого вироку; і остаточно – за сукупністю вироків відповідно до ч. 1 ст. 71 цього Кодексу...» [7].

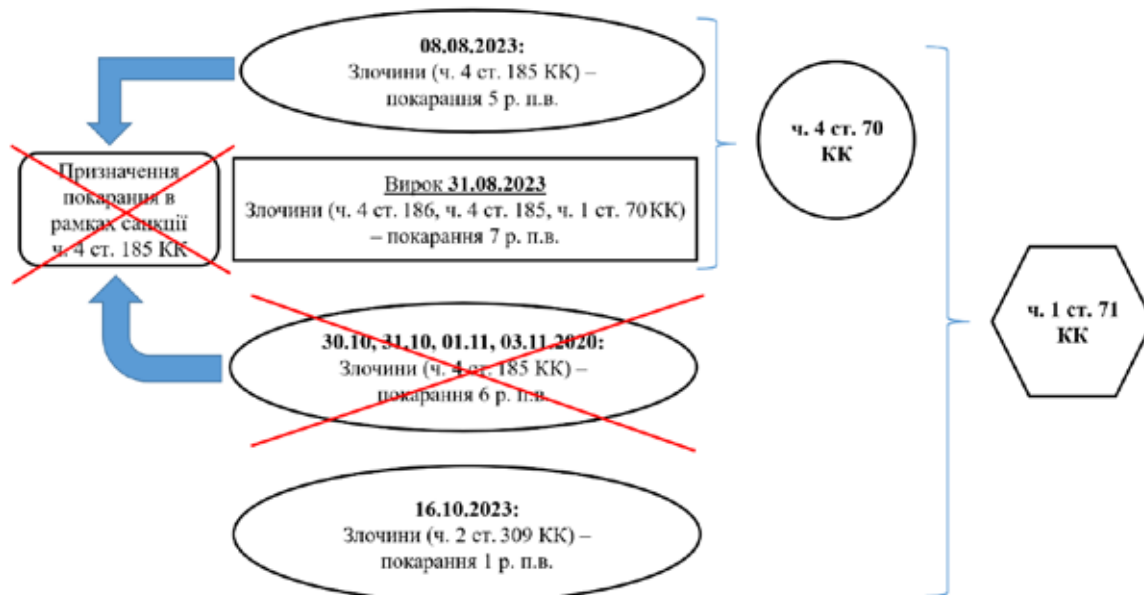

Рис. 2.

відповідно до яких суд касаційної інстанції вправі вийти за межі касаційних вимог, якщо цим не погіршується становище засудженого, виправданого чи особи, стосовно якої вирішувалося питання про застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру, дали можливість колегії судді Касаційного кримінального суду вийти за межі касаційної скарги та ухвалити рішення на користь засудженого.

Як було зазначено на початку аналізу цієї постанови Касаційного кримінального суду, це не єдиний висновок, якого дійшов Суд, переглядаючи в касаційному порядку це кримінальне провадження.

Касаційний кримінальний суд зазначив, що як убачається з матеріалів кримінального провадження, ОСОБА_7 був взятий під варту 08.11.2023 року на вико-

нання вироку міськрайонного суду від 31.08.2023 року. У кримінальному провадженні, за яким ОСОБА_7 засуджено вироком міського суду від 01.07.2024 року, запобіжний захід йому не обирався. Тому час з моменту взяття під варту і до моменту ухвалення вироку судом першої інстанції є часом відбування покарання за попереднім вироком. Таким чином, до призначеного за цим останнім вироком покарання на підставі ст. 71 КК слід частково приєднати невідбуту частину покарання за попереднім вироком [4].

Відобразити схематично як мають діяти суд в подібних ситуаціях відповідно до положень цього рішення (рис. 3).

Як можна бачити в цьому рішенні питання призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень залежало від часу вчинення тотожних епізодів злочинної діяльності, відповідальність за вчинення яких була

Рис. 3.

передбачена однією частиною статті Особливої частини КК, відносно попереднього вироку та декриміналізації ряду цих епізодів.

Висновки. Подальший аналіз рішень Верховного Суду, які присвячені питанням призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків, що не були предметом наших попередніх досліджень, свідчить про те, що Судом було врегульовано переважну більшість правових ситуацій, які можуть виникнути в цьому питанні. Верховний Суд і надалі демонструє незмінну правову позицію в питаннях призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків, сформульовану в своїх постановках.

Разом із цим на процес призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків

впливають інші кримінально-правові інститути такі, як звільнення від покарання та його відбування (ст. 75 КК), повторність кримінальних правопорушень (ч. 1 ст. 32 КК), звільнення від відбування покарання у зв'язку із закінченням строків давності виконання обвинувального вироку (ст. 80 КК), декриміналізація кримінального правопорушення та зворотна дія закону про кримінальну відповідальність у часі (ст. 5 КК).

Як показує аналіз рішень Верховного Суду, необхідність застосування цих інститутів під час судового розгляду в суді першої, апеляційної та касаційної інстанцій, а також на стадії виконання вироку може суттєво вплинути на порядок призначення покарань за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків.

ЛІТЕРАТУРА

1. Волинець Р. А. Аналіз висновків Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду щодо призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 7. С. 224–229.
2. Волинець Р. А. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків у практиці Верховного Суду (частина II). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 6. С. 432–436.
3. Волинець Р. А. Призначення покарання за сукупністю кримінальних правопорушень та сукупністю вироків у практиці Верховного Суду (частина III). *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 9. С. 284–288.
4. Постанова Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 03.04.2025 у справі № 438/2053/23 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126486042> (дата звернення: 14.05.2025).
5. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 10.02.2025 у справі № 229/207/24 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/125191980> (дата звернення: 21.02.2025).
6. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 08.02.2021 у справі № 390/235/19 / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/94974219> (дата звернення: 15.05.2021).
7. Постанова Об'єднаної палати Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду від 25.06.2018 у справі № 511/37/16-к / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75042896> (дата звернення: 02.05.2021).